

OSMANLI AYDINLARINDAN ALİ KEMAL'İN TÜRK GAZETESİ VE GAZETENİN YAYIN ANLAYIŞINA DAİR BİR DEĞERLENDİRME*

An Assessment on Turkish Newspaper and the Newspaper's Publication Approach by Ali Kemal, an Ottoman Intellectual

Önder Menzili

Orcid: 0000-0001-8110-9558/İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi.

MAKALE BİLGİSİ

Makale geçmişi:

Başvuru tarihi: 28 Haziran 2021

Kabul tarihi: 08 Kasım 2021

Anahtar Kelimeler: Türk Gazetesi, Ali Kemal, Mısır, Kahire, Osmanlı Devleti.

ÖZ

Osmanlı Devleti'nde ilk gazeteler 1820'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Gazetelerin ortaya çıkmasında devlet adamlarının gazeteleri istedikleri gibi yönlendirebileceklerini düşünmeleri ve halka karşı bir propaganda aracı olarak kullanmak istemeleri etkili olmuştur. İstanbul'da gazeteler yayınlarını sürdürürken Osmanlı'nın uzak eyaletlerinde de gazeteler çıkmaya başlamıştır. Kahire'de Ali Kemal tarafından yayınlanan Türk Gazetesi de bu gazetelerden biri olmuştur. Osmanlı aydını, şair ve yazarı Ali Kemal, İkdâm'da Peyam'da, Peyam-ı Sabah'ta başyazarlık yapmıştır. Ali Kemal Mısır'da bulunduğu dönemde siyasi, ilmi ve edebi bir gazete olan Türk Gazetesi'ni 1903-1907 yılları arasında Kahire şehrinde haftalık olarak yayınlamıştır. 1882 yılında İngiltere tarafından işgal edilen Mısır, 1922 yılına kadar işgal altında kalmıştır. Mısır'ın içinde bulunduğu bu durum göz önüne alındığında Osmanlı Devleti'nde yaşanan siyasi gelişmeleri takip eden bağımsız bir gazetenin İngiliz işgali altında yayınlanması oldukça mühim bir konu olmuştur. Mısır, fiilen İngiliz işgalinde olan fakat hukuken Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet haline gelmiştir. Bu çalışmada Türk Gazetesi'nin Osmanlı Devleti'nde yaşanan siyasi gelişmeleri yakından takip ettiğine odaklanılmıştır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 28 June 2021

Accepted: 08 November 2021

Keywords: Turkish Newspaper, Ali Kemal, Egypt, Cairo, The Ottoman State.

ABSTRACT

The first newspapers in the Ottoman State appeared in the 1820s. The fact that the statesmen thought that they could direct the newspapers as they wished and wanted to use them as a propaganda tool against the public was effective in the emergence of the newspapers. While the newspapers continued their publications in Istanbul, newspapers began to appear in the distant provinces of the Ottoman State. The Turkish Newspaper, published by Ali Kemal in Cairo, was one of these newspapers. Ottoman intellectual, poet and writer Ali Kemal was the editor-in-chief of Peyam in İkdâm and Peyam-ı Sabah. During his stay in Egypt, Ali Kemal, published the Turkish Newspaper a political, scientific and literary newspaper on a weekly basis in Cairo 1903 and 1907. Egypt, which was occupied by England in 1882, remained under occupation until 1922. Considering the situation Egypt was in publishing an independent newspaper that followed the political developments in the Ottoman State under the British occupation was a very important issue. Egypt became a province that was actually under British occupation but legally dependent on the Ottoman Empire. In this study, it is focused that the Turkish Newspaper closely follows the political developments in the Ottoman State.

* Makale "1903-1907 Arasında Kahire'de Yayınlanan Türk Gazetesine Göre Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Siyasi Gelişmeler" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: mezo0001@hotmail.com.

GİRİŞ

Basın her türlü haberin ya da fikrin bir zaman dâhilinde topluma ulaştırılmasıdır. Yayın ise topluma sunulan tüm kitle haberleşme araçlarının hepsini oluşturmuştur. Matbuatın yanında radyo, televizyon gibi unsurlar da yayın içersine girmektedir. Süreli yayın ise okuyucusuna haber, bilgi ve yorum gibi konuları belli bir periyotta ulaştıran yayınlara denilmektedir. Bu periyotlar; günlük, haftada bir defa, on beş günlük, aylık, üç aylık, altı aylık, yıllık gibi olmuştur. Bu zaman aralıkları içerisinde genelde günlük olarak basılan basın ürünlerine gazete, haftalık ya da aylık olarak basılan basın ürünlerine ise dergi denmiştir. Gazete ise kelime olarak dilimize İtalyancadan geçmiş bir kelime olmuştur. İtalyancada Gazetto ilk başlarda gazeteye ödenen parayı ifade etmiştir. Ancak zaman içerisinde gazetenin ismine dönüşmüştür. Osmanlı basınının doğuşu XIX. yüzyılda gerçekleşmiştir. Sosyal, ekonomik ve siyasal alanda başlayan değişim süreci ile yeni bir iletişim ortamı ortaya çıkmış, XVIII. yüzyıl sonu XIX. yüzyıl ortalarına kadar dünyada matbuat alanında meydana gelen değişimler Osmanlıyı da etkilemiş ve bunun sonucu olarak ilk Türkçe gazeteler ortaya çıkmıştır. İlk olarak Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 1819-1820'de kurduğu Bulak Matbaası'nda ilk Türkçe gazete yayın hayatına başlamıştır. Bu gazete 1828 yılında basılan Vekayi-i Mısırî olmuştur (Yılmaz, 2013: 1-4).

Osmanlı Devleti'nde vakanüvis denilen resmi tarih yazarları, kendi çağlarının önemli olaylarını yazıya geçirseler de bu yazdıkları eserler 20-30 yıl sonra bastırılıp dağıtılmıştır.¹ Halk olaylarla ilgili gerçekleri zamanında öğrenemediği için de olaylar yanlış yorumlanmıştır. Gazete bütün bunları önleyerek ülke içinde ve dışında meydana gelen olayları halka zamanında duyurmak için son derece elverişli bir araç olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde gazetelerin ortaya çıkmalarında ve gelişmelerinde devlet adamlarının kendi çıkarları doğrultusunda gazeteleri kullanmak istemeleri ve gazeteleri halka karşı bir propaganda aracı olarak kullanmayı benimsemeleri de etkili olmuştur. Gazete yayınlama düşüncesine sempati ile bakan Padişah II. Mahmut, yapılacak yenilikleri halka duyurmak için adını kendi koyduğu ilk resmî gazete olan Takvim-i Vekâyi'yi 1831'de yayınlamaya başlamıştır. (Yılmaz, 2013: 6).

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi Türkçe Yayınlanan Gazeteler

Vakayi-i Mısriye: 1828'de Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Mısır valiliği sırasında Curnal Divanı adıyla bir tercüme komisyonu oluşturmuştur. Zaman içerisinde tercümelerin yeterli olmaması sebebiyle Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın emri ile yarısı Türkçe yarısı Arapça olan Vakayi-i Mısriye adlı gazete yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin çıkarılma nedeni tarım, endüstri ve diğer alanlardaki gelişmelerin izlenmesi, aynı zamanda toplumu koruyacak önlemlerin alınması olarak belirtilmiştir. Başlarda düzensiz olarak yayınlanan gazete, sonradan düzenli hale getirilerek haftada iki gün, hükümet politikasını halka anlatan bir gazete olarak neşredilmiştir. Mehmet Ali Paşa, yine kendi görüşlerini yabancılara anlatmak için 1833 yılında Vakayi-i Mısriye'nin Fransızca basımı olan Moniteur Eygyptien'i yayınlamıştır (Yılmaz, 2013: 6).

Vakayi-i Giridiye: 1830'da Mehmet Ali Paşa tarafından Girit'te çıkartılan bir gazetedir. Gazetede Türkçenin yanında Yunanca da kullanılmıştır (Topuz, 2003: 15). Takvim-i Vakayi: 1831'de Sultan II. Mahmut tarafından İstanbul'da Türkçe yayınlanan ilk gazete olmuştur. Gazete, içerdeki ve dışarıdaki olayları halka zamanında duyurmak için çıkartılmıştır. Takvim-i Vakayi, önceleri haftalık olarak yayınlanmıştır. Gazetenin başında Mekke Kadılığı yapmış olan Esat Efendi bulunmuştur. Gazetede iç haberler, askeri işler, dış haberler, bilimler, din adamlarının atanması ve fiyatlar şeklinde bölümler yer almıştır. Gazete, yılda en fazla otuz bir sayıya kadar çıkartılabilmektedir. Takvim-i Vakayi,

¹ Osmanlı Devleti'nde ilk vakanüvis Mustafa Naima Efendi 1574-1659 yılları arasındaki olayları anlattığı Naima tarihi adı verilen eseri yazmıştır. Bu eser İstanbul'da İbrahim Müteferrika Matbaası'nda 1734'de iki cilt olarak basılmıştır. Detaylı bilgi için bakınız (Öztürk, 2018: 149-160).

aralıklı olarak 4 Kasım 1922'ye kadar yayınlanmıştır. Takvim-i Vakayi Osmanlı Devlet'inde Fransızca Le Moniteur Ottoman adıyla yayınlanmıştır. Bunun dışında Arapça, Farsça, Ermenice ve Rumca olarak da yayınlanmıştır (Topuz, 2003: 15).

Tercüman-ı Ahval: 1860'da Gazeteyi, Osmanlı entelektüellerinden Şinasi ile Agâh Efendi birlikte çıkarmışlardır. Agâh Efendi, 1852-1853 yıllarında Paris Elçiliğinde görev yapmış, sonra da çeşitli devlet hizmetlerinde yer almıştır. Şinasi ise 23 yaşında öğrenci olarak Fransa'ya gönderilmiş, burada 6 yıl dil, edebiyat ve maliye konularında çalışmalar yapmıştır. Tercüman-ı Ahval, yayın hayatına 21 Ekim 1860'ta başlamıştır. Gazete ilk başlarda haftada iki gün çıkarılmıştır. Tercüman-ı Ahval, yoğun ilgi üzerine haftada üç gün daha sonra da haftada beş gün yayınlanmıştır. Gazetenin amacı iç ve dış olaylardan seçme haberlerle ve eğitici yazılarla halkın ilgisini çekmek olmuştur. Tercüman-ı Ahval, iç ve dış haberlerin yanında; resmi haberlere, hatt-ı hümayunlara, bildirimlere, tüzüklere, antlaşmalara da yer vermiştir. Piyasa ve borsa haberleri, fiyat listeleri, çeşitli çeviriler ve ekonomik konularla ilgili inceleme yazıları da gazetede önemli bir yer tutmuştur. Gazetenin iç sayfalarında resmi ve özel ilanlara da yer verilmiştir. Türk basın tarihinde ilk tefrika, Tercüman-ı Ahval'de yayınlanmıştır. Şinasi'nin, Şair Evlenmesi adlı manzum oyunu, gazetenin ikinci sayısından itibaren tefrika halinde yayınlanmıştır. Tercüman-ı Ahval'in çıkışı Ceride-i Havadis tarafından pek hoş karşılanmamış, bu durum, iki gazete arasında sık sık tartışmalara neden olmuştur. Tercüman-ı Ahval'de Şinasi, yazılarına altı ay devam edebilmiş, onun dışında Ahmet Vefik Paşa, Sarı Tevfik Bey, Mehmet Şerif Bey ve Hasan Suphi Efendiler de gazetenin yazarları arasında yer almışlardır. Gazete, yayınları yüzünden Osmanlı yönetimi ile pekiyi ilişkiler kuramamış bu yüzden 1861 Mayıs'ında iki hafta süreyle kapatılmıştır. Tercüman-ı Ahval beş buçuk yıl yayınlanmıştır. Son sayısı 11 Mart 1866'da yayınlanmıştır. (Koloğlu, 1992: 31-35).

Tasvir-i Efkâr: 1862'de Bu gazetenin kurucusu Şinasi Bey olmuştur. Daha önceleri Agâh Efendi ile Tercüman-ı Ahval'i çıkaran Şinasi, bir müddet sonra gazeteden ayrılarak 27 Haziran 1862'de Tasvir-i Efkâr adında bir gazete çıkarmıştır. Gazetenin amacı; iç ve dış dünyadan halkı haberdar etmek, halkı kendi menfaatleri doğrultusunda düşünmeye sevk etmek ayrıca mevcut sorunlar üzerinde kafa yormak olmuştur. Haftada iki gün çıkartılan gazetede iç ve dış haberler, "Havadis-i Dâhiliye" ve "Havadis-i Hariciye" olmak üzere iki sütunda yer almıştır. Üç yıla yakın gazetenin başında bulunan Şinasi, bir arkadaşının tutuklanmasından tedirgin olarak 1865 yılında Paris'e gitmiştir. Şinasi'den sonra gazetenin başına Namık Kemal geçmiştir. Vatan şairi Namık Kemal, yazılarında hürriyet konusuna değinmiş, yazıları aydınlar arasında geniş yankı uyandırmıştır. Namık Kemal'in, 1867'de "Şark Meselesi" başlıklı bir yazı dizisi yayınlınca Namık Kemal gazetecilikten men edilmiştir. Bu yüzden Namık Kemal'den sonra Tasvir-i Efkâr'ın başına Rezaizade Mahmut Ekrem getirilmiştir. Tasvir-i Efkâr, 835 sayı yayınlanmıştır (Topuz, 2003: 22).

Muhbir: 1866'da Daha önce Ceride-i Havadis Gazetesi'nde hamallık ederek işe başlamış olan Filip Efendi'nin sermayesi ile 25 Şubat 1866'da Muhbir gazetesi açılmıştır. Muhbir'i önemli bir konuma getiren ise Ali Suavi olmuştur. Ali Suavi, cesur bir şekilde hükümet politikalarını eleştirmiştir. Ali Suavi'nin bu tutumundan dolayı gazete baskı altında tutulmuştur. Eleştiriler devam edince 8 Mart 1867'de gazete bir ay boyunca kapatılmış, Ali Suavi de Kastamonu'ya sürgüne gönderilmiştir. 55 sayı yayınlanan gazete 27 Mayıs 1867'de kapanmıştır. Bunun üzerine Ali Suavi, gazetenin basımını Londra'ya taşımış, Muhbir, burada yaklaşık olarak 50 sayı yayınlanmıştır (Yılmaz, 2013: 11-15).

Basiret: 1869'da Basiretçi Ali Bey tarafından çıkartılmıştır. Gazetenin yazarları Suphi Paşazade Ayetullah Bey, İsmail Efendi, Mustafa Celalettin Paşa, Lehli Hayrettin Karski, Halet Bey, Ahmet Mithat Efendi ve Ali Suavi gibi kişilerden oluşmuştur. Basiret, küçük boy olup dört sayfa basılmıştır. Haftada beş gün çıkartılmış, dış haberlere oldukça önem vermiştir. 1870'te Almanya ile Fransa arasındaki Sedan Savaş'ında gazete Almanya'yı desteklemiştir. Savaş sona erince Bismark, Ali Efendi'yi Berlin'e çağırılmış ve savaş boyunca Almanya destekli haberlerinden dolayı kendisine teşekkür etmiştir. Ali Bey'e hizmetlerinden dolayı 1000 mark verilmiş, ayrıca da bir baskı makinesi hediye edilmiştir. Basiretçi Ali Efendi, Sultan Abdülaziz'in (1861-1876) hükümdarlığı döneminde,

Zaptiye Müşiri Hüsnü Paşa'nın yaptığı zulümleri yazdığı için dört ay hapis yatmıştır. Ali Efendi, gazetede Ali Suavi'nin yazılarını yayınladığı için de 1878'in mayıs ayında yakalanıp beş buçuk ay tutuklu kalmış, oradan da Kudüs'e sürülmüştür. Bu gelişmelerden sonra gazete kapatılmıştır. Basiret gazetesi, 1908'in temmuz ayında Meşrutiyet'in ikinci kez ilanı ile yeniden çıkarılsa da yayın hayatında pek başarılı olamayıp kapanmıştır (Girgin, 2001: 47-52).

İbret: İbret Gazetesi, 1870'ten itibaren çıkartılmaya başlanmıştır. Gazetenin kurucusu ve sahibi Aleksan Sarrafyan Efendi olmuştur. Gazete, 1870 yılında bir ay kapalı kalmıştır. Sarrafyan gazetenin ismini İbretname-yi Âlem'e çevirerek haftalık bir mizah dergisi olarak yayınlamıştır. Gazetenin durumu düzelmeyince Ahmet Mithat Efendi gazeteyi kiralamış ve İbret, günlük bir gazete olmuştur. Başyazıları, Namık Kemal yazmıştır. Ebuzyiya Tefvik ve Paris'ten dönen Reşat ve Nuri Beyler de gazetede görev yapmaya başlayınca İbret, İstanbul basınına olgun ve kaliteli bir hava getirmiştir. 9 Temmuz 1872'de yayınlarından ötürü 4 ay süreyle kapatılmıştır. 1873'te Namık Kemal'in bazı yazılarından dolayı gazete, yine kapatılmıştır. Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre adlı oyunu ile ilgili bir yazı yazması üzerine 5 Nisan 1873'te İbret Gazetesi, tamamıyla kapatılmıştır. Gazetenin yazarları, tutuklanıp sürgüne gönderilmişlerdir. Gazete, 132 sayıya ulaşmıştır (Topuz, 2003: 27-31).

El Cevaib: 1860'ta İstanbul'da hükümetin desteğiyle Arapça olarak çıkartılmıştır. 20 yıl boyunca Arapça yayınlanan diğer gazeteler, El Cevaib'le rekabet edememişlerdir. Fransa ve İngiltere, sömürgelerinde bu gazetenin dağıtımını yasaklamışlardır (Mezili, 2016: 5).

Ayine-i Vatan: 1866'da Eğribozlu Mehmet Arif Bey tarafından çıkartılmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki ilk resimli gazete, Ayine-i Vatan olmuştur. Gazetede resimler, üstünkörü hazırlanmıştır. Gazete, zaman içerisinde pek ilgi göremediği için kapanmış bir süre sonra Vatan adıyla yeniden yayınlanmıştır. 1867'de gazetenin adı Ruzname-i Ayine-i Vatan olarak değiştirilmiştir. Bir sene sonra da gazetenin adı İstanbul olmuştur (Topuz, 2003: 30).

Muhip: 1867'de yayınlanmaya başlanmış, iki yıl kadar varlığını devam ettirmiştir. Aynı tarihlerde çıkan bir diğer gazete de Muhibb-i Vatan olmuştur. Bu gazete, çok isim değiştirmiştir. Bu isimler Memalik-i Mahrusa, Türkistan, Hülâsat'ül- Efkâr, Efkâr olarak sıralanmıştır (Topuz, 2003: 30).

Utarit: 1867'de yayın hayatına başlamıştır. Gazete toplamda beş sayı yayınlanmıştır (Topuz, 2003: 30).

Terakki: 1868'de Ali Raşit Bey ve Filip Efendi tarafından çıkarılan gazete birkaç defa kapatılmıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk kadın gazetesi Terakki'nin yayınladığı haftalık özel bir kadın eki olmuştur. Yine Osmanlı Devleti'nde yayınlanan ilk mizah gazetesi Terakki'nin yayınladığı haftalık bir mizah sayısı olan Letaif-i Asar isminde bir ek olmuştur. Bu mizah gazetesinde karikatürlere de yer verilmiştir (İnuğur, 1978: 229).

Mümeyyiz: 1869'da çıkartılmaya başlanmıştır. Gazetenin çocuklar için yayınladığı özel bir sayı, Osmanlı Devleti'nde ilk çocuk gazetesi olarak kabul edilmiştir (Topuz, 2003: 30).

Hakayik'ül- Vekayi: 1870'te yayın hayatına başlayıp uzun süre çıkartılmıştır. Gazetede Rezaizade Ekrem ve Kemal Paşazade Sait Bey de çalışmıştır (Topuz, 2003: 30).

Asır: 1870'de çıkartılmaya başlanmıştır. Gazete tarafından özel eğlence sayıları yayınlanmıştır (İnuğur, 1978: 233).

Devir: Ahmet Mithat Efendi tarafından 1870'te çıkarılmıştır. Gazete, ilk sayısı yayımlandıktan sonra kapatılsa da kısa süre sonra Bedir adıyla yeniden çıkartılmıştır (Topuz, 2003: 30).

Hadika: 1869'da bilimsel bir gazete olarak çıkartılmaya başlanmıştır. Fakat gazete uzun ömürlü olamayıp kapatılmıştır. İki yıl sonra yeniden yayınlanmaya başlanmıştır. Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Ebuzyiya Tefvik ve Şemsettin Sami bu gazetede çalışmışlardır (Topuz, 2003: 30).

Diyoben: 1869'da Teodor Kasap tarafından çıkartılmıştır. Osmanlı Devleti'nde basılan ilk müstakil mizah gazetesi olmuştur (Yılmaz, 2013: 13).

Hülasâtü'l-Efkâr: 1883'te çıkartılmıştır. Sabah ve akşam günde iki baskı yaptığı zamanlar da olmuştur (İnuğur, 1978: 234).

Medeniyet: 1874'te Eğribozlu Mehmet Arif Bey tarafından yayınlanmaya başlanmıştır. Gazetenin yazarları arasında Çaylak Tefvik, Lehli Hayrettin Karski, Faik Reşat ve Binbaşı Sait Bey gibi kişiler olmuştur (Topuz, 2003: 30).

Sadakat: 1875'te çıkartılmaya başlanmıştır. Gazetenin yazarları arasında Namık Kemal de bulunmuştur Sadakat Gazetesi, çocuklar için sürekli özel bir sayı yayınlamıştır (Tpouz, 2003: 31).

Vakit: 1875'te Filip Efendi tarafından çıkartılmıştır. Gazete kadınlar için özel sayı yayınlamıştır (İnuğur, 1978: 235).

I. Meşrutiyet ve İstibdat Döneminde Osmanlı Basını

Osmanlı Devleti'nde Padişah Abdülaziz döneminde elliye yakın gazete çıkarılmıştır. Sultan Abdülaziz'den sonra V. Murat üç ay padişah olarak kalmıştır. V. Murat ruh sağlığı yerinde olmadığı için tahttan indirilmiş yerine meşrutiyeti ilan edeceğine dair söz veren II. Abdülhamit padişah olmuştur. II. Abdülhamit tahta geçince verdiği sözü tutarak 23 Aralık 1876'da Kanun-i Esasi'yi ilan ederek meşrutiyet yönetimine geçmiştir. II. Abdülhamit saltanatının ilk yıllarında gazetelerde yazılan yazılara karşı açıkça cephe almamıştır. Tahta geçtikten yaklaşık bir buçuk yıl sonra baskı politikası uygulamaya başlamış ve tahttan inene kadar bu baskıcı politikayı devam ettirmiştir. 1876'da kabul edilen Kanun-i Esasi'nin 12. maddesi matbuat kanun dairesinde serbesttir hükmünü içermiştir. II. Abdülhamit döneminde mizah gazetelerinin çoğu kapatılmıştır. 1908'e kadar mizah gazeteleri neredeyse çıkarılamamıştır. Bu arada yaşanan önemli gelişmelerden biri de 1877'de Osmanlı-Rus savaşının başlaması olmuştur. Osmanlı-Rus Savaşı tehlikeli bir hal alınca II. Abdülhamit Kanun-i Esasi'nin 36. ve 113. maddelerine dayanarak olağanüstü yetkilerini kullanmıştır. Kanun-i Esasi'nin 36. maddesine göre 2 Ekim 1878'de İdare-i Örfiyye Nizamnamesi çıkartılarak ülkede sıkıyönetim ilan edilmiştir. Sıkıyönetim neticesinde başta Mithat Paşa olmak üzere bazı milletvekilleri ve gazeteciler sürgüne yollanmıştır. Osmanlı halkının yeni geçilen meşrutiyet yönetimine hazır olmadığı belirtilerek 13 Şubat 1878'de Meclis-i Mebusan kapatılmıştır. Bu gelişmelerden sonra otuz yıl ülkeyi tek başına yönetmiştir. Bu otuz yıllık sürede Osmanlıda yayın yapan pek çok gazete ve dergi kapatılmıştır. Kapatılmayan gazete ve dergiler de çeşitli engellemelere maruz kalarak yayınları engellenmiştir. Padişah II. Abdülhamit 20 Eylül 1877'de ilan ettiği sıkıyönetim Nizamnamesi ile gazeteleri kapatma yetkisini ele almış ve bu yetkiyi kullanmıştır. 1882'den sonra her türlü süreli yayın sansür kontrolünden geçirilmiştir. 1888 ve 1895 yıllarına Matbaa Nizamnameleri çıkartılarak basılacak her türlü yazılı malzeme kontrol altına alınmıştır. 1898, 1900 ve 1901 yıllarında çıkarılan padişah iradeleri ile basın hayatı üzerindeki denetim ağırlaştırılmıştır. Böylelikle gazeteler kapatılmış, yazarlar cezalandırılmış ve basın özgürlüğü hiçe sayılmıştır. Bazı sözcüklerin yayınlarda kullanılması yasaklanmıştır. Namık Kemal Bey, suikast, anarşi, sosyalizm, hal edilme, müsâvat, Mithat Paşa, grev, inkılâp, ihtilal, dinamit, Kanuni Esasi, büyük burun, vatan, Bosna, istibdat, Hersek, beynelminel, Makedonya, Girit, infilak, Kıbrıs, Yıldız, hürriyet, Murat, veliaht, Cumhuriyet, bomba gibi kelimeler yayınlar da yasaklanmıştır (Yılmaz: 2013: 14-17).

Bu dönemde yayınlanan önemli gazeteleri şöyle sıralayabiliriz:

Tercüman-ı Hakikat: 25 Haziran 1878'de Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkartılmıştır. Önceleri sayfa sayısı dörtken daha sonra sekize çıkartılmıştır. Muallim Naci'nin 1883-1886 yılları arasında gazetede görev yapmasıyla gazete, edebi polemiklerin merkezi haline gelmiştir. 1886-1888 yılları arasında ise daha çok ekonomik yazıların yer aldığı devletçi bir gazete haline gelmiştir. Tercüman-ı Hakikat; Halide Edip Adivar, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Rasim, Necip Âsım, Veled İzbudak, Nigâr

Hanım, Ahmet İhsan Tokgöz ve Hüseyin Cahit Yalçın gibi gazetecilerin yetişmesinde etkili olmuştur. Tercüman-ı Hakikat, 1922'ye kadar yayınlarını sürdürmüştür (Yılmaz, 2013: 17-18).

Sabah: 1875 yılında Papodopulos adlı bir Rum tarafından yayınlanmaya başlamıştır. 1882 yılında gazeteyi Mihran Efendi satın almıştır. Sabah'ın başyazarlığına Şemsettin Sami getirilince gazete yükselişe geçmiştir. Şemsettin Sami, yazılarından dolayı Trablusgarp'a sürgüne gönderilmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında başyazarlığa Ahmet Emin Yalman getirilmiştir. Başyazarlığa Ali Kemal getirildikten sonra gazete Peyam-ı Sabah adını almıştır. Millî mücadelenin kazanılmasından sonra Ali Kemal görevden alınmış, gazete tekrar sabah adını almıştır. Mihran Efendi, milli mücadele döneminde yazılan yazılardan dolayı kendisine bir zarar verileceğinden korkup, Avrupa'ya gitmiş ve gazete kapatılmıştır (İnuğur, 1978: 258-261).

İkdam: Ahmet Cevdet tarafından 1894 yılında çıkartılmıştır. Abdullah Zühtü, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yakup Kadri, Şinasi Hikmet, Ahmet Rasim, Teodor Kasap, Mahmut Sadık, Necip Asım, Falih Rifki gibi yazarlar gazetede yazılar yazmışlardır. Gazetede milli mücadeleyi destekleyen yazılar yazılmıştır. 1926 yılında Ahmet Cevdet, gazeteyi Ali Naci'ye devretmiş fakat çok geçmeden gazete kapanmıştır (Yılmaz, 2013: 19).

Bir Osmanlı Münevveri: Ali Kemal

Türk Gazetesini yayınlayan Ali Kemal, İstanbul'da 1869 yılında dünyaya gelmiştir. Ali Kemal'in babası Çankırlı Balmumcu Ahmet Efendi'ydı. Asıl adı Ali Rıza olmasına rağmen ilk edebi münakaşa ve yazılarında hayranı olduğu Namık Kemal'den dolayı Ali Kemal, ismini kullanmış ve bu adla anılmıştır. (Mert, 2020: 6). Ali Kemal, değişik zamanlardaki ifadelerinde babasının Türk olduğundan bahsetmiştir. Ahmet Efendi, küçük yaşlarda İstanbul'a gelmiş kısa sürede cesareti, zekâsı ve girişkenliği ile hatırı sayılır bir servetin sahibi olmuştur (Akkaymak, 1994: 8). Ali Kemal, babası hakkında bilgilere Ömrüm adlı eserinde yer vermiştir. Babasının her gün erkenden kalktığını, sabah namazını Süleymaniye Camii'nde cemaatle kıldığını, komşularıyla iyi bir şekilde geçindiğini dile getirmiştir. Ahmet Efendi çalışmadığı günlerde vaktini ailesiyle geçirirmiş. İşinin ehli ve güvenilir bir kişi olmuştur. Osmanlı padişahına gönülden bağlı ve ülkesini seven bir insan olmuştur (Ali Kemal, 2004: 9-12). Ali Kemal, ilk tahsiline mahalle mektebinde başlamıştır. İki yıl sonra mahalle mektebini bitirip Kaptanpaşa Rüşdiyesi'ne kaydolmuştur. Birkaç yıl bu okula devam etmesine rağmen okulu bitirememiştir. 1878'de Gülhane Askeri Rüşdiyesi'ne başlamıştır. Disiplinsiz davranışlarından dolayı rüşdiyenin son sınıfında bu okuldan atılmıştır. Bir yıl kadar okula gitmemiştir. Bu süre içerisinde babasının işyerinde çalışmıştır. Ali Kemal, dayısı Hafız Beyram Ağa'nın yardımıyla 1882'de Mekteb-i Mülkiye'ye kaydettirilmiştir. Mekteb-i Mülkiye'ye kaydı sırasında Ali Kemal'in daha önceki tahsil durumu sorulmamıştır. Ali Kemal, Mekteb-i Mülkiye'de yatılı olarak okumuştur. Bu okulda kitap okumaya merak salan, sosyal konularla ilgilenen, ülkesinin geleceğini düşünen, sanat ve edebiyatla ilgilenen biri haline gelmiştir. Mekteb-i Mülkiye'de önemli hocalardan ders almıştır. Bu hocalarından biri Mizancı Murad Beydi. Ali Kemal, Mizancı Murad Bey'le burada başlayan ilişkisini hayatı boyunca devam ettirmiştir. Ali Kemal'in yazı hayatı da Mekteb-i Mülkiye'de başlamıştır. Yazdığı yazıları Tercüman-ı Hakikat ve Saadet gibi devrin önemli gazetelerine göndermiştir. Mekteb-i Mülkiye'de okurken Ali Kemal'in babası 1883'te vefat etmiştir. Mekteb-i Mülkiye'nin üçüncü sınıfındayken arkadaşları ile birlikte Gülşen adlı bir dergi çıkarmıştır. Gülşen dergisi 27. sayıya kadar ulaşmıştır. Mekteb-i Mülkiye'nin son sınıfındayken Ali Kemal'de fikir değişiklikleri yaşanmıştır. II. Abdülhamit'in istibdat yönetimini ağır bulmuştur. Okulda öğrendiği Fransızca'yı da yeterli görmemiştir. Beyoğlu'nda iki ay kadar Fransızca dil okuluna gitmiştir. Fransa'ya gitme sevdasına iyice kapılan Ali Kemal, arkadaşlarının da teşvikleriyle okulunu bırakıp 1887'de Paris'e kaçmıştır. Bir müddet sonra Cenevre'ye geçmiştir. Burada Fransızcasını iyice ilerletmiştir. Ali Kemal, yabancı bir ülkede kalmaktan sıkılmıştır. Memleket özlemi de ağır basınca 1888'de İstanbul'a geri dönmüştür. İstanbul'a gelen Ali Kemal, Mekteb-i Mülkiye'nin dördüncü sınıfına tekrardan başlamıştır. Bu arada Ali Kemal ve arkadaşları gizli cemiyet kurma suçundan tutuklanmışlardır. 1889'da tutuklular uygun yerlere sürülmüşlerdir. Ali Kemal ve arkadaşı Fahri Halep'e gönderilmişlerdir. Ali Kemal vilayet maiyetine

memur olarak bin kuruş maaşla Halep'te görevine başlamıştır. Halep'te memurken buradaki idadide tarih ve edebiyat öğretmenliği de yapmıştır. Ali Kemal 1895'te Halep'teki görevini bırakıp İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da çok durmadan tekrardan Paris'e gitmiştir. (Akkaymak, 1994: 33-40). Ali Kemal, yarım kalan tahsil hayatına Paris'te devam edip 1895'te Siyasal Bilgiler Okulu'ndan diplomasını almıştır (Uzun, 1989: 405). Paris'te geçim sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Maddi problemlerini düzeltmek için Ahmet Celaleddin Paşa'nın² Mısır'daki çiftliğini idare etmek üzere Eylül 1900'de Mısır'a gitmiştir. Mısır'da 1900-1908 yılları arasında ikamet eden Ali Kemal, burada Türk Gazetesini çıkarmıştır (Georgeon, 1986: 36). Ali Kemal, 1903'te yaz tatili için gittiği Londra'da annesi İsviçreli, babası İngiliz olan Winifred Brun adlı bir kadınla evlenmiştir³ (Ali Kemal, 1985: 176). Mısır'daki çiftlik işleri zamanla kötüye gidince Ali Kemal ile Ahmet Celaleddin Paşa'nın araları açılmıştır. Bunun üzerine Mısır'da Ali Kemal Mahmut Muhtar Paşa'nın⁴ çiftliğini yönetmeye başlar fakat ikili arasında kıskırtmalar sonucu anlaşmazlıklar çıkınca bu işte son bulmuştur. (Akkaymak, 1994: 43-44). Ali Kemal, Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilmeden birkaç gün evvel İstanbul'a gelmiştir (İnal, 1988: 837).

Ali Kemal, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra önceleri istediği Peşte Şehbenderliği görevine gitmekten vazgeçer ve iki yıl boyunca İdam Gazetesi'nin başyazarlığını üstlenir. Bu arada Mülkiye Mektebi'nde tarih, Darülfünun'da da Osmanlı tarihi dersleri okutur. Bu dönemde verdiği derslerde öğrencileri tahrik ederek 31 Mart Vakası'na sebep olanlardan biri olarak görülür. Bu dönemde siyasete de atılan Ali Kemal, 1908'de İttihat ve Terakki Partisi muhaliflerince kurulan Ahrar Partisi'nden mebus adayı olur fakat seçilemez. Daha sonra Ahrar Partisi'nden bir mebus ölünce onun yerine seçilebilmek için seçimlere girer. 5 Nisan 1909'da yapılan seçimi yine kaybeder. 13 Nisan 1909'da 31 Mart Vakası meydana gelir. Olayı bastırmaya gelen Hareket Ordusu'nun hedefinde Ali Kemal de vardır. 22 Nisan 1909'da İstanbul'dan ayrılarak Londra'ya doğru yola çıkar. Bu arada Yıldız evrakı arasında bulunan jurnalleri gazetelerde yayınlanınca gıyaben yargılanır ve ömür boyu Osmanlı Devleti'ne dönmesi yasaklanır. Daha sonra Paris'e geçen Ali Kemal, burada yazın hayatına devam eder. Yeni Yol adında 5 sayılı bir dergi çıkarır. Temmuz 1912'de Osmanlı Devleti'nde Gazi Ahmet Muhtar Paşa Hükümeti kurulur. Umumi af çıkarılınca Ali Kemal Ağustos 1912'de yurda döner. Tekrardan İdam Gazetesi'nde başyazarlık yapar. Bu dönemde Balkan Savaşı yaşanır. 23 Ocak 1913'de Babiâli Baskını meydana gelir. Bu baskından sonra İttihatçılar tekrar hükümeti kurarlar Ali Kemal'i ve diğer muhalifleri tutuklarlar. İstanbul muhafızı Cemal Paşa tutukluları bir daha muhalefet yapmamaları şartıyla serbest bırakır. Ali Kemal, bunun üzerine Viyana'ya gider. 1913'te Cemal Paşa'nın izniyle tekrar yurda döner. Bir müddet Sabah Gazetesi'nde yazı yazar. Daha sonra da Peyam Gazetesi'ni çıkarmaya başlar. Bu arada Tophane Müşiri Zeki Paşa'nın kızı Sabiha Hanım ile evlenir. Bu evlilikten Zeki adında bir çocuk dünyaya gelir. Temmuz 1914'te Peyam Gazetesi devlet tarafından kapatılır. Bu dönemde yazın hayatı durgun geçen Ali Kemal geçim sıkıntıları çeker (Akkaymak, 1994: 45-50).

Döneminin önemli fikir adamlarından biri olan Ali Kemal, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Sabah Gazetesi'nde başyazarlık yapmaya başlamıştır. Aynı zamanda Darülfünun'da ders vermeye devam etmiştir. Bir müddet sonra Peyam Gazetesi'ni tekrardan çıkartmaya başlamıştır. Damat Ferit Paşa hükümetlerinde 1919'da Maarif Nazırlığı ve Dâhiliye Nazırlığı görevlerinde bulunmuştur (Çukurova, 2003: 357-358). İtilaf Devletleri, Osmanlı topraklarını işgal etmeye başlayınca Türk halkı dört bir yandan işgallere tepki göstermiştir. Ali Kemal ise Dâhiliye Nazırlığı döneminde verdiği demeçlerle Türk halkını işgallere karşı koymamaya davet etmiştir (Topuz, 2003: 107). Ali Kemal,

² Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamit döneminde baş hafiye yapmış bir devlet adamıdır. Detaylı bilgi için bakınız (Akkaymak, 1994: 41).

³ Ali Kemal'in evlendiği bu İngiliz hanımın öz torunu Stanley Johnson'ın oğlu olan Boris Johnson şu anda İngiltere'nin başbakanıdır. Detaylı bilgi için bakınız (<https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/sinan-meydan/borisin-dedesesi-ali-kemal-5253879/> erişim tarihi 21.08.2021).

⁴ Mahmut Muhtar Paşa, Osmanlı Devleti'nin 1882-1909 arasında Mısır fevkalade komiserliği yapmış devlet adamı Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın oğludur. Ayrıca Mahmut Muhtar Paşa uzun süre Osmanlı ordusuna hizmet etmiş bir paşaydı. Detaylı bilgi için bakınız (Tugay, 2015: 75-115).

Mustafa Kemal Paşa'nın yürüttüğü ulusalcı faaliyetlileri önlemek ve onu tutuklamak için elinden geleni yapmıştır. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Amasya Genelgesi'ni yayınlamalarından sonra bu genelgeye Türk halkının uymaması ve Mustafa Kemal'le iletişime geçilmemesi yönünde talimatlarda bulunmuştur. Ali Kemal, 26.06.1919'da Dâhiliye Nazırlığı görevinden istifa etmiştir. Siyasetten ayrıldıktan sonra Ali Kemal, kendi Gazetesi Peyam ile Mihran Efendi'nin Sabah Gazetesi'ni 1 Ocak 1920'de birleştirmiştir. Ali Kemal, Peyam-ı Sabah Gazetesi'nde başyazarlık yaptığı dönemde milli mücadeleyi, Kuvâ-yi Milliye'yi ve Mustafa Kemal'i sürekli sert bir dille eleştirmiştir. Ali Kemal'in Peyam-ı Sabah'taki başyazarlığı 10 Eylül 1922'ye kadar sürmüştür (Çakmak, 2019: 415). Türk ordusu, Yunan kuvvetlerini mağlup edip Kurtuluş Savaşı'nı kazanınca Ali Kemal, 10 Eylül 1922'de Peyam-ı Sabah'ta "Gayelerimiz Bir İdi ve Birdir" adlı son makalesini yazmıştır. Ali Kemal, bu makalesi ile milli mücadeleye karşı muhalefetini yumuşatmıştır. (Peyâm-ı Sabah, 1922: 1). Makale yayınlandıktan bir gün sonra Ali Kemal'in gazeteden atıldığı, gazetenin adının Sabah olduğu haberi çıkmıştır. Sabah'ın sahibi Mihran Efendi, kendisinden hesap sorulur korkusuyla aradan bir ay geçmeden gazeteyi kapatmış ve Avrupa'ya kaçmıştır (Çetinkaya, 2019: 10).

Ali Kemal, milli mücadeleyi uzun süre sert bir şekilde eleştirdiği için sivil polisler tarafından Beyoğlu'nda bir berberde 04 Kasım 1922'de tutuklanmıştır. Bir otomobile konulup önce Boğazkesen'e daha sonra Samatya'ya getirilmiştir. Mazlum adında sivil polis memurunun evinde altı saat tutulmuştur. Bu evden alınarak Samatya İskelesi'nden motora bindirilip İzmit İskelesi'ne götürülmüştür. Buradan da trenle Birinci Ordu Komutanı Nurettin Paşa'nın yanına getirilmiştir (Us, 1966: 47). Burada sorgu esnasında yıllarca savunduğu milli mücadele karşıtı fikirlerinden pişman olduğunu dile getirmiştir. Hayatının sürgün ile geçmesi ve Türk milletinin hakkını savaş ile alamayacağına inanmasından bu fikirleri savunduğunu belirtmiştir. Ali Kemal, Artin Kemal⁵ lakabını da sorguda kabul etmeyerek gerçek vatanperverler gibi Millî Mücadele hareketinin başarıya ulaşmasındaki memnuniyetini dile getirmiştir. Ali Kemal için bu sorgu hayatının son anlarını oluşturmuştur. (Mert, 2020: 35). Ali Kemal'in, burada ifadesi alındıktan sonra Nurettin Paşa'nın kapısının önüne getirilmiştir. Nurettin Paşa, Ali Kemal'e askeri mahkemeye sevk edileceğini söylemiştir. Nurettin Paşa, daha sonra dışarıda birkaç yüz kişi toplatmıştır. Dışarı çıkartılan Ali Kemal, 6 Kasım 1922'de halk tarafından linç edilmiş, daha sonra cesedi İzmit İstasyonu civarında bir sehpa üzerine asılmıştır (Apak, 1988: 262).

Türk Gazetesi ve Gazetenin Yayın Anlayışı

Türk Gazetesi, Kahire şehrinde Ali Kemal Bey tarafından haftalık olarak çıkartılmıştır. 5 Kasım 1903'te yayın hayatına başlayan gazetenin son sayısı, 28 Kasım 1907'de yayınlanmıştır. Türk Gazetesinin kütüphanelerdeki nüshaları incelendiğinde gazetenin 187 sayıya ulaştığı görülmüştür (Uzun, 1989: 408). Türk Gazetesi'nin Milli Kütüphane'deki nüsha sayısı 183 olduğu anlaşılmıştır. Koleksiyonda gazetenin, 120. 123. 125. 127. Sayılarının olmadığı tespit edilmiştir. Milli Kütüphane dışında Türk Gazetesi'nin T.B.M.M Kütüphanesi'nde 1-103. sayılarının, İstanbul Belediye Kütüphanesi'nde 1-49. sayılarının bulunduğu kataloglar taranarak ortaya konulmuştur (Mezili, 2016: 14).

Mısır, Mehmet Ali Paşa isyanı neticesinde 1841'de Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmakla birlikte özel bir yönetimine kavuşmuştur. Artık Mısır valiliğine Mehmet Ali Paşa'dan sonra onun soyundan gelecek kişilerin atanması kararlaştırılmıştır. Bu gelişmelerden sonra Mısır valileri yetkilerini daha da artırmak çabası içine girmişlerdir. 1867'de Mısır Valisi İsmail Paşa'ya Hidiv ünvanı verilmiştir. 1869'da Suveyş Kanalı'nın açılması, Mısır'ın önemini daha da artırmıştır. Özellikle İngiltere ve Fransa'nın Mısır üzerinde hâkimiyet kurmak için mücadele halinde olmuşlardır. Hidiv İsmail Paşa'nın hesapsız girişimleri ve kişisel israfı Mısır'ı altından kalkamayacağı bir borç yükünün altına sokmuştur. 1878'e geldiğinde

⁵ Ali Kemal'in 1908 Berlin Antlaşması'ndan sonra doğu illerinde Ermenilere yönelik ıslahatların yapılmasına taraftar olduğu için kendisine takılan lakaptır. Millî Mücadele karşıtı görüşlerinin de bu lakabı almasında etkisi büyüktür. Detaylı bilgi için bakınız (Bostancı, 2016: 113-136).

Mısır maliyesi, İngiltere ve Fransa'nın kontrolüne girmiştir. Hidiv Tevfik Paşa döneminde Mısır'da bir ayaklanma çıkmıştır. Bunu fırsat bilen İngiltere, Fransa ile anlaştıktan sonra 19 Mayıs 1882'de savaş gemilerini İskenderiye önlerine göndermiştir. İngiltere 20 Ağustos 1882'te Port Said'e asker çıkarıp ardından 15 Eylül 1882'de Kahire'ye girerek Mısır'ı fiilen işgal etmiştir (Uçarol, 2000: 382-383).

1882'den itibaren Mısır artık fiilen İngiliz işgali altına girmiştir. Mısır'ın Osmanlı Devleti'ne hukuki bağlılığı ise devam etmiştir. İngiliz işgalinden sonra Osmanlı'nın Mısır üzerindeki hâkimiyeti zayıflamıştır. Basın alanında da Mısır'da sıkı bir denetim olmamıştır. 14 Kasım 1912 tarihinde İstanbul'dan Mısır'a gönderilen bir yazıda Mısır matbuatında çıkan yalan haberler konusunda Hidiv Abbas Hilmi Paşa, tekrardan uyarılmıştır (Y.A.HUS 484/28). Türk Gazetesi'nde Osmanlı Devleti ile ilgili yayınlanan haberlere bakılırsa basında yasaklanan kelimelerin kullandığı görülmüştür. Bu gibi verilere bakılırsa Mısır matbuatında İstanbul'daki gibi bir denetimden söz etmenin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Türk Gazetesi, Osmanlı'nın diğer bölgelerine nazaran matbuat alanında daha serbest görünen Mısır'da fazla bir sansüre uğramadan yayınlarını yapmıştır. Türk Gazetesi'nde çıkan haberlere baktığımızda Osmanlı Devleti'nin 1903-1907 arasında yaşadığı siyasi olaylar yakından takip edilmiş ve bu olaylarla ilgili birçok haberin yapıldığı görülmüştür.

Türk Gazetesi'nin 1903-1907 arasında Osmanlı Devleti'nde yaşanan siyasi gelişmeleri yakından takip ettiğini göstermesi açısından bu olaylarla ilgili üçer haber örneği verilmesinin, konunun daha iyi anlaşılmasını açısından önemli olduğu kanaatindeyiz.

Türk Gazetesi'nde İstanbul'da meydana gelen siyasi olaylarla ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Gazetede 21 Aralık 1905'te yayınlanan haberde "İstanbul'dan gelen son telgraflara göre 22 Temmuz'da padişaha dinamit ile suikast düzenlemekle suçlanan Belçikalı Joris ve üç Ermeni'nin mahkemeleri sonuçlanmıştır. Mahkeme sonucuna göre suçlular idam cezasına çarptırılmışlardır" haberi kaleme alınmıştır (Türk 110, 1905: 3).

Türk Gazetesi'nde 4 Ocak 1906'da yayınlanan haberde "Padişaha suikast girişiminden dolayı idam cezası alan Belçikalı Joris'in elçilik tercümanı verilen karara itiraz etmiştir. Belçika Hükümeti, Osmanlı Hükümeti ile 1839 senesinde imzalanan antlaşmanın on sekizinci maddesi gereğince cinayet ile suçlanan Belçikalıların kendi konsoloshanelerinde mahkemelerinin yapılacağını beyan etmişlerdir. Bundan dolayı Belçika Hükümeti, Joris'in Belçika adaletine teslimini ve İstanbul hâkiminin feshini istemektedir. Osmanlı Hükümeti, malum antlaşmanın sekizinci maddesine göre padişah hakkındaki suçlarda bu durumun geçerli olamayacağını cevaben sert bir şekilde dile getirmiştir. Son haberlere göre Osmanlı Hükümeti, tarafından iki ülke arasında yapılan ittifak ve 1839 antlaşması feshedilmiştir. Bu şekilde Belçika Hükümeti'nin talebi reddedilmiştir" haberi verilmiştir (Türk 112, 1906: 2).

25 Ocak 1906'da yayınlanan haberde "Yıldız'da⁶ atılan bombadan dolayı idama mahkûm edilen Joris'in 1839 antlaşmasının sekizinci bendine göre Belçika yargısına teslimi için Belçika Hükümeti Bâb-ı Âli'ye yeni bir nota daha vermiştir" haberi kaydedilmiştir (Türk 115, 1906: 3).

Türk Gazetesi'nde Anadolu'da meydana gelen siyasi olaylarla ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Gazetenin 2 Haziran 1904'te verdiği haberde "Bitlis, Muş ve Sason taraflarında birçok Ermeni köyünün yakıldığı malum ise de bu saldırıların Ermeniler tarafından mı yoksa Kürtler tarafından mı yapıldığı belli olmamıştır. Olaylar sırasında zarar gören sekiz yüz veya bin kadar köylü Muş'a yerleşmişlerdir" haberi kaydedilmiştir (Türk, 1904: 2).

Gazetenin 11 Temmuz 1907'de verdiği haberde "Bitlis Valisi Ferit Paşa'ya karşı isyan eden halk, paşayı yaralayıp polis komiserini de öldürmüştür. Meselenin araştırılması için Trabzon Valisi Tahir Paşa,

⁶ Osmanlı Devleti'nde gazetelerde kullanılması yasaklanan Yıldız kelimesi bu haberde kullanılmıştır.

Bitlis'e gönderilmiş ve araştırması neticesinde Bitlis Valisi Ferit Paşa'nın, rüşvet aldığı ve askeri kumandanı da işlerine alet ettiği anlaşıldığından Ferit Paşa ve askeri kumandanın azlolunmasına karar verilmiştir. İsyân eden ahali alınan haberlere göre Ermenileri de rahatsız ederek onlardan birkaçını öldürmüşlerdir. İngiltere parlamentosundan Edvard Gara'ya, bu konuda Van Konsolosu meselenin araştırılmasına memur edildiğini ve alacağı rapor üzerine meseleyi anlatabileceğini bildirmiştir. Ermeni ihtilalcılardan Antıranın namıyla meşhur olan eşkıyanın da yaralı olarak ele geçirildiği bildirilmiştir" haberi verilmekteydi (Türk, 1907: 2).

Türk Gazetesi'nde 21 Aralık 1905'te yayınlanan haberde "İstanbul'dan alınan son haberlere göre Kafkasya'da Tiflis bölgesinde hükümet tarafından Ermenilere silah dağıtılmıştır. Müslüman ahalinin katledilmesine ve kesilmesine İslam köylerinin yağma edilmesine göz yumulmakta olduğu haberleri gelmiştir. Hayatı bu derece tehlike altında olan epeyce Osmanlı insanı olduğu ve bunların canlarını kurtarmak için şehbenderhaneye sığındığı bildirilmiştir. Tiflis Osmanlı Şehbenderi, Petersburg Elçiliği'ne telgraf çekmiştir. Petersburg elçisi de bu olayı Çar Hükümeti nezdinde şiddetle protesto etmiştir. Zarar görenler arasında İran halkı da bulunduğu Acem elçisi de bu protestoya katılmıştır" haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1905: 3).

Türk Gazetesi'nde Rumeli'de meydana gelen siyasi olaylarla ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Türk Gazetesi'nde 24 Aralık 1903'te yayınlanan haberde "Yeni kabul olunan ıslahat layihası gereğince Avrupa namına Rusya ve Avusturya Hükümetleri tarafından Genel Müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa'ya birer yardımcı tayin edilerek bunlar aracılığıyla Rumeli Vilayeti'nin askeri ve mülki idaresinin kontrol edileceği malum olmuştur. Rusya Hükümeti önceleri Selanik ve Manastır konsolosluklarında bulunmuş ve hala Beyrut Konsolos'u olan Mösyö Demrik'i, Avusturya Devleti ise evvelce Bosna ve Mostar mutasarrıflıklarında bulunmuş ve şimdi Viyana'da hariciye nezareti memurlarından Mösyö Dumullar'ı göndereceklerini Bâb-ı Âli'ye bildirmişlerdir. Yine layiha gereğince jandarma komutanlığına bir yabancı tayin edilmeliymiş. Almanya'nın Rumeli işlerine fiili olarak karışmaktan çekinmekle birlikte bu vazifeyi İtalya askeri generallerinden olan Kiradır'ının mesuliyetine vereceği haberleri gelmektedir. Bu üç büyük yabancı memurun emrinde kendi cins ve milletlerinden bir sürü memurun olacağı da haber verilmiştir" haberi verilmiştir (Türk, 1903: 3).

1 Aralık 1904'te yayınlanan haberde "Avusturya ve Rusya Murahhaslarının verdikleri resmi raporlara göre Makedonya ıslahat projesinin uygulanması ve kaydedilen ilerlemeye dair Avusturya-Macaristan Hükümeti resmi bir layiha yayınlamıştır. Layihada Makedonya ahalisinin şikâyetlerini murahhaslara arza başladıklarından bahsedilmiştir. İlk altı ayda yedi yüz şikâyet olmuştur. Şikâyetlerin hepsi Genel Müfettiş Hilmi Paşa'ya ulaşmış ve işleme alınmıştır" haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1904: 3).

9 Şubat 1905'te yayınlanan haberde "Fransa Hariciye Nezareti'nin resmi fikirlerini dile getiren Tan Gazetesi sonradan Rumeli'deki duruma dair neşrettiği baş makale şu haberlere yer vermiştir. Bâb-ı Âli, Rumeli Vilayeti jandarmasına ilaveten yeniden yabancı subayların tayinine mali durumun darlığını bahane göstererek karşı çıkmıştır. Bunun üzerine Rusya ve Avusturya Elçileri, Selanik, Manastır, Kosova Vilayetleri maliyelerinin yabancı kontrol memurları tarafından teftiş edilmesini Osmanlı Hükümeti'nden talep etmişlerdir. Elçilerin talepleri bahsedilen üç vilayette ödenek ve masrafların yabancı kontrol memurlarının gözetimine verilmesi meselesinden ibarettir. Her vilayetin hâsılatı en evvel kendi memur ve jandarmasının masrafları dağıtıldıktan sonra geriye kalanı Osmanlı Hükümeti'nin hazinesine yollanacaktır" haberi verilmiştir (Türk, 1905: 3).

Türk Gazetesi'nde Arap Yarımadası'nda meydana gelen siyasi olaylarla ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Gazetede 26 Nisan 1906'da yayınlanan haberde "Tursina Şube Adası'nda bulunan Mısır askerlerinden bir kısmının Kanun-ı Saninin başlarında Taba isimli yere gelerek orada toplanmakta

oldukları Osmanlı askeri tarafından görülmüştür. Bölgeye gidilip bakıldığında bir İngiliz subayı kumandası altında kuyu kazmakta oldukları anlaşılmıştır. O, kuyunun ne için kazıldığı sorulduğunda belirsiz cevaplar alınmıştır. Ertesi günü Mısır Hidivliğinin Nurulhaber isimli vapuru inşaata lazım olan alet ve eşyayı yeterli miktardaki ameleyle getirmiştir. Akabe bölge komutanı orada tabya ve askeri bina inşa edileceğini bildirerek diğer askerlerin derhal dağılmalarını ve ısrar ettikleri takdirde silah kullanılacağını kati bir şekilde belirtmiştir. İşte bu zamandan beri Akabe meselesi ismiyle Taba meselesi meydana çıkmıştır. Bir süre Bâb-ı Âli, İngiltere Hükümeti ile bu konuda müzakerelerde bulunmuş ise de mahalli gazetelerin bildirdiğine göre üç haftadan beri müzakereler kesilmiştir. Mısır Fevkalade Komiseri Devletlû Gazi Ahmet Muhtar Paşa, padişah tarafından görevlendirilip Mısır Hidivi Abbas Paşa ile müzakerelere başlamıştır” haberi kaydedilmiştir (Türk, 1906: 2).

7 Temmuz 1904'te yayınlanan haberde “Basra Vilayeti civarındaki Arap şeyhlerinden İbnu's-Suud ve Mübarek İbnü's-Sabah itaatsizlikle Hükümet-i Seniyye'nin şan ve şerefine aşağılamışlardır. Bunun üzerine Eşşeyh İbnü'r-Reşit ve dört tabur Osmanlı askeri altı kıta top ile bunlara hadlerini bildirmek için harekete geçmişlerdir. İbnu's-Sabah, karşı koyamayacağını anlamıştır. Eşşeyh Sultan İbni Humuda dahi çoğu Necit Emiri Araplarından olmak üzere kendi kabilesinden birkaç bin kişi ile Gaytara'yı kuşatmak için El Kasım'a doğru hareket etmiştir. El Emir Abdülaziz İbnü'r-Reşit, Osmanlı askerine bağlanan kendi kabilesi üyelerinden büyük bir yardım kuvvetiyle şeyhe katılmak üzere hareket etmiştir. Osmanlı askerine katılan İbnü'r-Reşit ve Sultan Humuda kabilelerinden oluşan kuvvetle El Kasım'ın, İbnu's-Suud'un elinden kurtarılamayacağını anlaşıldığını El Müeyyed'in Basra muhabirinden alınan mektupta bildirilmiştir. Erravala Araplarına son vermek ve onları yağmalamak için bir kısmı süvari olmak üzere Havran'da altı yüz kadar düzinin rahat bir şekilde hareket ettikleri ve buna karşı Arapların karşı koymaya müsait bulduklarını El Maktam, bildirmiştir” haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1904: 3).

Türk Gazetesi'nde 26 Kasım 1903'te yayınlanan haberde “Yemen Vilayeti'nin Asir Sancağı'nda, Araplar Hükümet-i Seniyye'ye karşı isyan ederek Mutasarrıf İsmail Bey'i öldürdükleri gibi altı tabur Osmanlı askerini de dağıtmışlardır. Osmanlı kumandanı Arapların eline geçmemek için intihar etmiştir. İsyanı bastırmak için redif fırkasından on iki tabur silâh altına alınmış altıncı ordudan da askerler Yemen'e sevk edilmiştir” haberi verilmiştir (Türk, 1903: 2).

Türk Gazetesi'nde Girit Adası'nda meydana gelen siyasi olaylarla ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

20 Nisan 1905'te yayınlanan haberde “Hanya'dan bildirildiğine göre Jono adlı İngiliz savaş gemisi ile Selinos'a gönderilen askerler gelmişlerdir. On iki kadar eşkiya tutuklanmış olduğundan bir grup, eşkiyaları vapurdan karakola kadar alkışlarla takip etmişlerdir. Eşkiyaların tavırları o kadar düşmancaymış ki İtalya askerleri silahları doldurmaya mecbur kalmışlardır” haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1905: 3).

Türk Gazetesi'nde 27 Temmuz 1905'te yayınlanan haberde “Kandiye Sancağı'na bağlı İskilos Köyü'ndeki jandarma karakolu asiler tarafından ele geçirilmiştir. Dün bir İngiliz müfrezesi karakola gidip jandarmaları karakola iade etmek istemişlerdir. Asiler İngiliz müfrezesine ateş açıp iki İngilizi fena halde yaralamışlardır. Sonra asiler dağa kaçmışlardır. Derhal Hanya Limanı'nda demirli olan Conya Savaş Gemisi Kandiye'ye gitmiştir. Hükümetin resmî gazetesinde durum böyle anlatılmışsa da konsoloslardan alınan bilgiye göre iki İngiliz katledilmiştir. Her saat Girit'te yalan yayın yapılmaktadır. Geçenlerde Pergopilonro Köyü'nde bir kıza saldırı olmuş ve bunu kabul etmeyen kız öldürülmüştür. Kisamo'da iki ve Apokron'da bir Hıristiyan, Hıristiyanlar tarafından katledilmiştir. Yunanistan'da idam ve müebbet cezalarına çarptırılan birçok kişi firar ederek Girit'e gelmişlerdir. Sayıları yüz otuzdan fazladır. Bunlar asilere karışıp ortalığı kana bulamaktadırlar. Bunlar genel affa uğramayacaklarından isyancılar katliamları bunlara yaptırmaktadırlar. Çünkü bu caniler vaktiyle Hıristiyan katletmekten mahkûm olmuşlardır” haberi verilmiştir (Türk, 1905: 3).

Türk Gazetesi'nde 20 Nisan 1905'te yayınlanan başka bir haberde “Girit'in Akropolis Gazetesi'ne yazılan bir mektuba göre Prens George'un, Venizelos'a karşı birçok mücadelesinden

bahsedilmiştir. Girit'in yüksek komiseri, Girit'in Yunanistan'a bağlanmasını gönülden arzu etmekle birlikte muhalif grubun politikalarını eleştirmiştir" haberi verilmiştir (Türk, 1905: 3).

Türk Gazetesi'nde Osmanlı Devleti ile ABD arasındaki ilişkilerle ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Türk Gazetesi'nde 18 Ağustos 1904'te yayınlanan haberde "Bir süreden beri isteklerinin padişah tarafından önemle karşılanmadığını gören Washington Hükümeti, Fransa'nın Vilfrans Limanı'nda demirli olan Avrupa donanmasından İzmir'e üç gemi göndererek işi tehdit cihetine dökmüştür. Gemilerin, İzmir Limanı'na kaleyi selamlamaksızın gelmelerinin ardından Naûm Paşa, Tarabya'ya gelip Amerika Sefiri'ne arzularının acele olarak yerine getirileceğini tebliğ ettiği gibi, öğleden sonra da Şamlı İzzet Paşa ile Orman ve Maden Nazırı Selim Paşa uzun müzakerelerde bulunmuşlar ve verilecek cevabın esasını karara bağlamışlardır. Amerika Cumhuriyeti'nin bu defaki talebi üç maddeden oluşmuştur. Ermeni karışıklıklarından dolayı zarar gören Amerika vatandaşlarına verilecek tazminatın şimdiye kadar verilmeyen kısmı ödenecek, açılan Amerikan mektepleri resmen tasdik edilecek, İstanbul'daki Amerikan Elçiliği ile Washington'daki Türk Elçiliği, büyükelçiliğe çevrilecektir" haberi verilmiştir (Türk, 1904: 2).

18 Ağustos 1904'te yayınlanan başka bir haberde "Birinci ve üçüncü maddelerin uygulanmasında Bâb-ı Âli, hazinenin yetersizliğini öne sürerek işi sürüncemede bırakmıştır. Sonradan doğudaki menfaatlerinin artması sonucu ABD'nin İstanbul Sefiri, Avrupa devletlerinden geride kalmamak ve Amerikan Başkanı Rosvalid'in yeniden seçim zamanının yaklaşması gibi nedenlerle konuyu kendi lehine çözmek için işi alevlendirmiştir. Hatta istediği cevap alınmadığı takdirde İstanbul'da bulunan elçinin hemen İzmir'e hareket edeceği ve gemilere çekilip şiddet kullanmadan önce bir müddet görüşmeye devam edileceği söylentileri ortalıkta dolaşmıştır. Rusya'nın doğudaki meşguliyeti nedeniyle kendini Balkanların mutlak hâkimi olarak düşünürken, ABD'nin birdenbire rakip olarak ortaya çıkması Avusturyalıları, Osmanlı Devleti'nden daha fazla tedirgin etmiştir. Rusya Hükümeti de aynı telaşı gösterdiğinden her iki hükümetin elçileri bir karışıklığa meydan vermeksizin işin düzeltilmesini Osmanlı padişahından istemişlerdir" haberi verilmekteydi (Türk, 1904: 2).

Gazetede 5 Temmuz 1906'da yayınlanan haberde "Amerikan Hükümeti, uzun süreden beri İstanbul'daki elçisinin büyükelçilik sınıfına geçmesini Osmanlı Hükümeti'nden talep etmiştir. Ajans telgrafı, Amerika'nın bu arzusunun yerine getirildiğini ve Mösyö Layışman'ın büyükelçi olduğunu belirtiyordu" haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1906: 2).

Türk Gazetesi'nde Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki ilişkilerle ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

5 Mayıs 1905'te yayınlanan haberde "Biri Almanlarla diğeri Fransızlarla olan iki borç antlaşmasının imzalanmasına dair Bâb-ı Âli'ye tebliğ olunan iki iradenin şimdiye kadar olan müzakereleri sonuçlanmış olup her iki tarafı da memnun edecek bir antlaşma yapılmıştır. Almanlar, borç verdikleri altmış milyon Frankın geri ödenmesinin yanında doksan batarya topun da Alman sanayisi tarafından yapılmasını istemişlerdir" haberi verilmiştir (Türk, 1905: 2).

Gazetenin 24 Mayıs 1906'da verdiği haberde "İstanbul'a gaz yüklü olarak gelen Alman bandıralı bir yelken gemisi Bulgaristan'a uğrayarak geldiği için komiteler tarafından gemiye bir şeyler gizlenilmesi ihtimali yüksek olduğu düşünülerek gemi tevkif edilmiş ve içi muayene edilmek üzere Çubuklu önüne getirilmiştir. Almanya Elçisi yedi yüz lira zarar ve ziyan talep etmiş ise de Bâb-ı Âli, zarar miktarını fazla bulduğundan istenilen paranın biraz azaltılmasını gündeme getirmiştir. Almanya'nın İstanbul Elçisi Baron Marşal, belirtilen meblağda indirime gidilmeyeceğine bildirerek elçilik personeli ile vapurun istimbotuna on asker alarak Çubuklu'ya gitmiştir. Elçinin, Alman bayrağını gemiye çektiğini, istimbotu da gemiye bağlayarak elçilik önüne getirtip gemiyi demirlettiğini Avrupa gazeteleri bildirmiştir" haberi kaydedilmiştir (Türk, 1906: 2).

Gazetede 21 Haziran 1906'da yayınlanan haberde "Alman Hükümeti'nin gazla dolu bir yelken gemisine Osmanlı memurları tarafından el konulmasının ardından olayı protesto ettiğini, Alman Elçisi'nin gemiyi elçilik önüne getirttiğini ve yedi yüz lira tazminat talep edildiği önceki nüshalarda belirtilmiştir. Avrupa gazetelerinin haberlerine göre Bâb-ı Âli ile Alman Elçiliği üç yüz elli liranın Alman Hükümeti'ne ödenmesi karşılığında anlaşmışlardır" haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1906: 3).

Türk Gazetesi'nde Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan arasındaki ilişkilerle ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Gazetenin 8 Aralık 1904'te verdiği haberde "İşkodra'da, Avusturya posta çantasının mahalli memurlar tarafından alıkonulmasından dolayı Avusturya-Macaristan Hükümeti, Bâb-ı Âli'ye bir uyarı vererek meseleye karışan memurların hadlerinin bildirilmesini aksi takdirde filo göndereceğini bildirmiştir. Sonradan Viyana'dan gelen bir telgrafa göre Bâb-ı Âli, Avusturya Hükümeti'nin bu konudaki talebini kabul etmiştir" haberi kaydedilmiştir (Türk, 1904: 2).

Gazetenin 13 Temmuz 1905'te verdiği başka haberde "Rusya ve Avusturya Elçileri, Prizren'de Sırp'lara yapılan katliamdan dolayı Osmanlı Devleti'ne şikâyetle bulunmuşlardır" haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1905: 2).

24 Ekim 1907'de yayınlanan haberde "Tayms'ın bildirdiğine göre Avusturya ve Rusya'nın notası şöyle olmuştur. Avusturya ile Rusya Hariciye Nazırları tarafından Belgrat, Sofya ve Atina'daki Rusya ve Avusturya vekillerine yolladıkları müşterek talimat önemli bir siyasi etki bırakmıştır. Rumeli'de bulunan hiçbir topluluğun çete hareketleriyle bir arazi kazanamayacağı katiyen beyan edilmiştir" haberi verilmiştir (Türk, 1907: 3).

Türk Gazetesi'nde Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerle ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Gazetede 18 Şubat 1904'te yayınlanan başka bir haberde "Her ne kadar Bulgaristan Rumeli asilerine genel bir af için irade elde etmiş ise de sadr-ı azam Bulgaristan'dan barış düşüncesine dair bir söz verilmedikçe irade gereğince hareket edilmeyeceğini Bulgaristan'ın Kapı Kethüdası'na502 bildirmiştir" haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1904: 3).

29 Aralık 1904'te yayınlanan haberde "Edirne'ye dönecek olan Bulgar mültecileri meselesinden dolayı Bâb-ı Âli ile Bulgaristan arasında devam eden anlaşmazlığı halletmek için İstanbul'a gelmiş olan Komiser Sadık Paşa başarılı olamayarak Sofya'ya dönmüştür" haberi verilmiştir (Türk, 1904: 3).

Gazetenin 15 Mart 1906'da verdiği haberde "Bulgaristan, Rumeli Vilayeti'nde işiyle gücüyle meşgul olan Bulgarlara, Türk, Arnavut, Sırp, Yunan çeteleri tarafından saldırılarda bulunduğu iddia ederek Bâb-ı Âli'nin dikkatini çekmiştir" haberi kaleme alınmıştır (Türk,1906: 2).

Türk Gazetesi'nde Osmanlı Devleti ile İran arasındaki ilişkilerle ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Türk Gazetesi'nde 30 Haziran 1904'te yayınlanan haberde "İran'ın Der-saâdet elçisi şah hazretlerinin Osmanlı memleketine firar ve iltica eylemiş olan biraderinin kendisine teslim edilmesini Bâb-ı Âli'den talep etmiştir" haberi verilmiştir (Türk, 1904: 2).

Gazetenin 8 Mart 1906'da verdiği haberde "Osmanlı askerlerinin İran sınırında işgal ettiği mevkiilerin tahliye edileceğine dair kati teminat verilmesi bu meselenin yakında anlaşılacak çözüleceğine dair beklentileri güçlendirmiştir. Bâb-ı Âli'nin aldığı tedbirler sayesinde Ermeni meselesinin tekrar uyanması ihtimali kalmamıştır. Hele Avrupalı elçilerin bundan on bir sene evvelki yaptıkları hatayı tekrarlamaya niyetleri olmadığı görülmektedir. O zaman Avrupalıların Ermeniler lehine müdahalesi Ermenileri isyana sevk etmiş ve bu suretle hükümeti tehdit ederek büyük bir muharebeye sebebiyet vermişlerdir" haberi verilmiştir. (Türk, 1906: 2-3).

Türk Gazetesi'nde 5 Eylül 1907'de yayınlanan haberde "Türkiye-İran sınır vakası ile ilgili İran sınırından gelen haberler birbirini tutmamaktadır. Türkiye'den verilen resmi haberlere göre sınırda çekişmeli yerlerden Merguvar Kasabası'nda yüz asker ile dört aydan beri ikamet eden zabıt, İran Kumandanı Mecid Sultanai'nın, İran askeri ile bin asker yardımcı ve dört yüz ihtilalci Ermeni'den oluşan bir kuvvet ile hücum hazırlığında bulunduğu haber alınmıştır. Bunun üzerine Türk kumandanı olan zabıt yardım talep etmiş ve ona iki tabur piyade askeri ile bir batarya top gönderilmiştir. Ermeniler arasında öldürülen çok olup haylisi de esir edilmiştir" haberi verilmiştir (Türk, 1907: 2).

Türk Gazetesi'nde Osmanlı Devleti ile Japonya arasındaki ilişkilerle ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Türk Gazetesi'nde 22 Aralık 1904'te yayınlanan haberde "Hükümet-i Seniyye tarafından Rus-Japon savaşını takip etmek üzere Japonya'ya gönderilen Miralay Pertev Bey'in Porartör'ü kuşatan orduya katıldığı resmen İstanbul'a bildirilmiştir" haberi kaydedilmiştir (Türk, 1904: 3).

23 Şubat 1905'te yayınlanan haberde "Fransızca yayınlanan Mısır gazetelerine göre Hükümet-i Seniyye ile Japonya Devleti arasında bir zamandan beri devam eden teşebbüslerin neticelenmiş olduğunu ve devletlerin karşılıklı olarak birer elçi bulundurmaları kararlaştırılmıştır. Japonya'dan gelen bir memurun elçilik oluşturmak için Beyoğlu'nda bir bina satın almak için uğraştığı haber verilmiştir. Japonya Elçisi'nin aynı zamanda Mısır'da da elçilik edeceğini gazeteler haber vermektedir. Japonya ile Devlet-i Âliyye'nin en büyük düşmanlarından biri Rusya'dır. Ayrıca her iki devlete karşı Avrupa devletleri fırsat buldukça düşmanlık etmekten çekinmemektedirler. Japonya ve Osmanlı Devleti'nin birbirlerine yardım etmeleri düşünülen ve beklenen bir durum olmuştur" haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1905: 3).

Gazetenin 28 Eylül 1905'te verdiği haberde "Rus-Japon Muharebesi'ni harp teknolojileri bakımından incelemek üzere savaşın başlarında İstanbul'dan Japonya'ya giden Miraliva Pertev Paşa hazretleri savaşın sonuçlanmasıyla Süveyş Kanalı yoluyla İstanbul'a doğru yola çıkmıştır" haberi verilmiştir (Türk, 1905: 2).

Türk Gazetesi'nde Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkilerle ilgili üç haber örneğini şöyle belirtebiliriz.

Türk Gazetesi'nde 22 Aralık 1904'te yayınlanan haberde "Manastır'daki Yunan Elçisi'nin Yunanlı ihtilal komitecilerine yardım etmesinden dolayı Bâb-ı Âli, elçinin görevden alınip değiştirilmesini istemiştir. Yunan Hükümeti de bu elçiyi telgrafla Atina'ya çağırmıştır" haberi kaydedilmiştir (Türk, 1904: 2).

5 Temmuz 1906'da yayınlanan haberde "Bâb-ı Âli, son zamanlarda Düvel-i Muazzama'ya bir nota göndererek Yunan sınırlarından sürekli memlekete giren sınır çetelerinin çoğaldığını dile getirmiştir. Bu çeteler arasında Yunan subay ve memurlarının da bulunduğu Yunan Hükümeti'nin bunu önleyecek hiçbir tedbirde bulunmadığı bildirilmiştir" haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1906: 2).

26 Eylül 1907'de yayınlanan bir haberde "Yunan Hükümeti, milli varlığı sağlamak için mücadeleye hazırlanmak üzere milli kuvvetleri düzenlemelidir. Nibus Viyanartağbulat Gazetesi'ne Atina'dan milli hareket hakkında gönderilen bir haber şöyledir. Milli yayınlar o kadar kuvvet kazandı ki nerdeyse hükümetin kuvvetine eşittir. Bu kuvvetle savaşmak çok zordur" haberi kaleme alınmıştır (Türk, 1907: 2).

SONUÇ

Türk Gazetesi'nde başta Mısır ve Osmanlı Devleti olmak üzere dünyadaki önemli gelişmeler üzerinde durulmuştur. Gazetenin, geniş İslam coğrafyasında hemen her konuya değinmesi, siyasi gelişmelere eleştirel bir yaklaşım getirmesi ve dönemin siyasi olaylarını günümüze yansıtması, ayrıca üzerinde durulması gereken önemli bir konu olmuştur. Türk Gazetesi, XX. yüzyılın başlarında İngiliz işgalinde olan, fiilen Hidivlik ile yönetilen Mısır'da yayınlanmış ve özellikle Osmanlı Devleti'ne, diğer

basın organlarının aksine farklı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. O dönemde İstanbul'da yayınlanan gazetelerde sıkı bir takip ve sansür uygulanmıştır. Türk Gazetesi için böyle bir sorun meydana gelmemiştir. Yine İngiliz işgali altında olan bir yerde gayet serbest haberlerin yapıldığı görülmüştür. Türk Gazetesi'nin bakış açısı bu durumlar göze alınarak değerlendirildiğinde Osmanlı Devleti'ni seven fakat yeri geldiğinde de eleştirebilen bir bakış açısı olduğu anlaşılmıştır. Gazetenin içeriğine bakıldığında yayınlanan haberlerin önemli kısmının, o devirde çeşitli coğrafyalarda varlığını sürdüren gazetelere dayandırıldığı görülmüştür. Dönemin iletişim araçları, ulaşım imkânları gibi durumlar düşünüldüğünde bunun ne kadar zor olabileceği anlaşılmıştır. Bu durum, gazetenin yayınlanmasında emeği geçenlerin, dünya basınına da yakından takip ettiklerini göstermiştir. Bununla beraber gazetede ki haberlerin bir kısmı da telgraflarla gelen bilgilere dayandırılmıştır. Bütün bunlar, gazetenin geniş bir haber alma ağının ve aktif muhabir kadrosunun varlığını göstermiştir.

Türk Gazetesinde devrin önemli siyasi olaylarına değinilmiş, bu doğrultuda halkın bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Gazete nüshalarındaki siyasi gelişmelerin kronolojik durumuna bakıldığında Osmanlı Devleti'ndeki iç ve dış gelişmelerin an be an takip edildiği görülmüştür. Osmanlı Devleti'nin uzak bir eyaleti olan Mısır'da o günün koşullarında bir de İngiliz işgali altında iç ve dış gelişmelerin takip edilmesinin kolay olmadığı anlaşılmıştır. Coğrafi konumunun öneminden, yer altı ve yer üstü kaynaklarının zengin olmasından dolayı 1882'den beri İngiliz sömürgesi haline getirilmeye çalışılan Mısır'daki halkın Osmanlı Devleti'ne bağlılığı artırılmaya çalışılmıştır. Mısır halkının Osmanlı ile tarihsel bağının kopmaması, aksine güçlendirilmesi için Osmanlı coğrafyasındaki hemen her gelişmeden halkın haberdar edilmesi amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

D.A.G.M, (Y.A.HUS), nr. 484/28.

Gazeteler

- Peyâm-ı Sabah 10 Eylül 1922, N.1352
Türk Gazetesi 5 Kasım 1903, N.1.
Türk Gazetesi 26 Kasım 1903, N.2.
Türk Gazetesi 24 Aralık 1903, N.8.
Türk Gazetesi 18 Şubat 1904, N.16.
Türk Gazetesi, 02 Haziran 1904, N.31.
Türk Gazetesi 30 Haziran 1904, N.35.
Türk Gazetesi 07 Temmuz 1904, N.36.
Türk Gazetesi 18 Ağustos 1904, N.42.
Türk Gazetesi 01 Aralık 1904, N.57.
Türk Gazetesi 08 Aralık 1904, N.58.
Türk Gazetesi 29 Aralık 1904, N.61.
Türk Gazetesi 09 Şubat 1905, N.67.
Türk Gazetesi 20 Nisan 1905 N.77.
Türk Gazetesi 05 Mayıs 1905, N.79.
Türk Gazetesi 13 Temmuz 1905, N.89.
Türk Gazetesi 27 Temmuz 1905, N.91.
Türk Gazetesi 21 Aralık 1905, N.110.

- Türk Gazetesi 04 Ocak 1906, N.112.
Türk Gazetesi 25 Ocak 1906, N.115.
Türk Gazetesi 08 Mart 1906, N.121.
Türk Gazetesi 15 Mart 1906, N.122.
Türk Gazetesi 26 Nisan 1906, N.128.
Türk Gazetesi 24 Mayıs 1906, N.131.
Türk Gazetesi 21 Haziran 1906, N.134
Türk Gazetesi 05 Temmuz 1906, N.136.
Türk Gazetesi 11 Temmuz 1907, N.169.
Türk Gazetesi 05 Eylül 1907, N.176.
Türk Gazetesi 24 Ekim 1907, N.183.

Kitaplar

- Ali Kemal, (1985). Ömrüm. (Yayımlayan Zeki Kuneralp). İstanbul: İsis Yayınları.
Ali Kemal, (2004). Ömrüm. (Hazırlayan M. Kayahan Özgül). Ankara: Hece Yayınları.
Apak, R. (1988). *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
Ertuğ, H. R. (1960). *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.
Georgeon, F. (1986). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*. Ankara: Yurt Yayınevi.
Girgin, A. (2001). *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
İnal, İ. M. K. (1988). *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Dergah Yayınevi.
İnuğur, M. N. (1978). *Basın yayın Tarihi*. İstanbul: Hilal Matbaacılık.
Kemal, Y. (2010). *Siyasi ve Edebi Portreler*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
Koloğlu, O. (1992). *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Basın*. İstanbul: İletişim yayınları.
Öztürk, N. (2018). *İmparatorluk Tarihinin Kalemlili Muhafızları Osmanlı Tarihçileri Ahmedî'den Ahmed Refik'e*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
Topuz, H. (2014). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
Tugay, E. F. (2015). *Bir Aile Üç Asır*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Uçarol, R. (2000). *Siyasi Tarih (1789-1999)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
Us, A. (1966). *Hatıra Notları*. İstanbul: Vakıf Matbaası.

Makaleler

- Bostancı, M. (2016). *Ermeni Meselesinde Şarki Anadolu Islahatının Yeri ve Ali Kemal'in Islahata Dair Görüşleri*. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 12(23), 113-136.
Çakmak, F. (2019). *Milli Mücadele Dönemi Türk Mizahında Muhalif Bir Kimlik: Ali Kemal*. Tarih İncelemeleri Dergisi, 34(2), 413-441.
Çukurova, B. (2003). *Büyük Taarruz Günlerinde Ali Kemal ve Siyasi Görüşleri*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, 357-370. (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/799/10209.pdf> erişim tarihi 13.08.2021).
Uzun, M. İ. (1989). *Ali Kemal (1867-1922)*. İslam Ansiklopedisi, 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 405-408.

Tezler

- Akkaymak, E. (1994). Ali Kemal'in Kimliği ve Siyasi Faaliyetleri. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Çetinkaya, S. (2019). *Peyâm-ı Sabah Gazetesi'nde Edebi Faaliyet*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi
- Mert, S. (2020). *Ali kemal'in Mütareke Dönemi Yazıları: Meclisin Açılmasından Mudanya Mütarekesi'ne Kadar*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
- Mezili, Ö. (2016). *1903-1907 Yılları Arasında Kahire'de Yayınlanan Türk Gazetesi'ne Göre Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Siyasî Gelişmeler*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi.
- Yılmaz, U. (2013). *Balkan Gazetesi (1906)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi.